

УДК 657.1:005.8

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-268-2-31-35

ЧЕБАН Т.М., КАЛІНСЬКА Т.А.
Херсонський національний технічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ПРОЕКТНО-ОРІЄНТОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті досліджені характерні риси та ключові відмінності проектів, проектно-орієнтованих підприємств та проектного менеджменту як фактори впливу на теоретичні основи проектного управлінського обліку. Це дозволило ідентифікувати його статус як складової активів процесів управління, уточнити мету, завдання, розширити систему об'єктів, які узгоджені з об'єктами та процесами управління проектами. Результати дослідження сприятимуть формуванню організаційно-методичної моделі проектного управлінського обліку.

Ключові слова: проектна діяльність, проектно-орієнтовані підприємства, проектний управлінський облік.

CHEBAN T., KALINSKA T.
Kherson National Technical University

THEORETICAL BASES OF THE ADMINISTRATIVE ACCOUNT OF THE PROJECTS -FOCUSED ENTERPRISES

In article characteristic lines and key features of the projects, the project-focused enterprises and project management are investigated. The hypothesis is put forward, that they are the basic business factors which influence theoretical bases of the administrative account. For the proof of this hypothesis on the basis of standards of project management the status of the administrative account as a component of actives of managerial processes by projects is defined. The expediency of use of different approaches to the organization of the administrative account of the project-focused and project-dependent enterprises is proved. Last differs complexity as it urged to provide information requirements of functional and project management. The conclusion is drawn, that at definition of theoretical bases of the administrative account of the project-focused enterprises, namely its purpose and problems, it is necessary to consider the basic restrictions of projects on resources (expenses), time, cost and quality (a project triad). For an estimation of influence of managerial processes on results of performance of projects it is offered to switch on them in system of objects of the administrative account. It has allowed to define and expand accurately traditional structure of the basic objects of the administrative account (expenses and incomes) at the expense of allocation of intermediate objects (processes) and to co-ordinate them with objects and managerial processes by projects. It is proved, that the subject domain of the project administrative account is responded by knowledge area «Management in cost of projects» (on terminology PMBOK®), and its problems dare at performance of group of processes of monitoring and the control. Results of the carried out research have allowed to identify the project administrative account as its independent kind which is adapted for features of project activity and meets requirements of management of projects.

Keywords: the project activity, the project -focused enterprises, the project administrative account.

Вступ. Протягом останніх трьох десятиріч переконаливо доведено практикою діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання значення управлінського обліку як складової обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами та засобу інформаційної підтримки прийняття управлінських рішень. Зважаючи на це, управлінський облік ідентифікують як важливий чинник забезпечення ефективності управління підприємствами, зростання їх конкурентоспроможності та сталого розвитку. Саме цим пояснюється чисельність досліджень з проблематики управлінського обліку, які стосуються подальшого розвитку його концептуальних засад, методології, урізноманітнення інструментів стратегічного управлінського обліку, розробки моделей, адаптованих до особливостей підприємств різних галузей і видів діяльності. В межах останнього напрямку актуалізуються дослідження особливостей управлінського обліку проектно-орієнтованих підприємств, що зумовлено їх значною часткою в структурі національної економіки, універсальними властивостями проектної діяльності та суттєвими відмінностями проектного менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Універсальність та суттєві переваги проектного підходу до організації діяльності та управління підприємств підняли на високий щабель рівень його науково-методичного опрацювання. Основний акцент у дослідженнях наведеної проблематики науковці ставлять на формування обліково-аналітичного забезпечення управління проектами, а саме визначення його місця у системі управління проектами, мети, завдань та вимог до облікової і аналітичної інформації в управлінні проектами. Однак безпосередньо теоретичні основи та організаційно-методичні особливості управлінського обліку проектно-орієнтованих підприємств досі не розглядалися вітчизняними науковцями. Виключенням є фундаментальні праці Пашкевич М.С., якою обґрунтовані концептуальні засади проектно-орієнтованого калькулювання витрат для цілей інформаційного забезпечення управління сталим розвитком підприємств [1, с. 255]. Віддаючи належне та цінуючи науковий доробок вчених, вважаємо, що управлінському обліку проектно-орієнтованих підприємств притаманні суттєві особливості. Це дозволяє визнати його специфічним видом управлінського обліку та спонукає до визначення теоретичних засад, організації і методичного інструментарію проектного управлінського обліку.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування та систематизація особливостей теоретичних основ управлінського обліку проектно-орієнтованих підприємств.

Експериментальна частина. Ключовим поняттям проектного управління є проект, який в сучасному тлумаченні найчастіше розуміють як сукупність цілеспрямованих, послідовно орієнтованих у часі, одноразових, комплексних і нерегулярно повторюваних дій (заходів або робіт), орієнтованих на досягнення кінцевого результату в умовах обмеженості ресурсів і заданості термінів їх початку і завершення [2, с. 9]. Незмінними характеристиками проектів, незважаючи на їх різноманіття, є переважно унікальний характер, спрямованість на досягнення мети, часові рамки і наявність бюджету. Врахування цих характеристик проектів дозволяє уточнити головну мету проектного управлінського обліку – надання керівництву проекту та/або підприємства оперативної інтегрованої інформації про перебіг і результати реалізації проектів з урахуванням їх ресурсних обмежень, часу, вартості і якості (проектна тріада).

За влучним твердженням М. М. Марченко, особливістю сучасного етапу розвитку бізнес-середовища є його «проективізація», тобто зростання частки і значення діяльності, пов'язаної зі здійсненням проектів [3, с. 131]. Це явище обумовлене об'єктивними тенденціями глобальної реструктуризації бізнесу, а саме: перехід від регулювання і концентрації до координації і розподілу; персоналізація попиту та пропозиції продуктів і послуг; скорочення життєвого циклу виробів і послуг, особливо термінів розробки і запуску, при незмінній очікуваній вартості [3, с. 131]. Однак характер використання проектів в діяльності підприємств різний, що дозволило одному з визнаних класиків управління проектами Расселу Д. Арчібальду обґрунтувати доцільність їх поділу на проектно-орієнтовані та проектно-залежні [4]. Ключова відмінність проектно-орієнтованих підприємств полягає в тому, що проекти становлять основну їх діяльність, в той час як проектно-залежні підприємства використовують проекти для вдосконалення і розвитку. З позицій управлінського обліку це спричиняє необхідність застосування різних підходів щодо його організації для проектно-орієнтованих і проектно-залежних підприємств. Вважаємо, що для останніх система управлінського обліку має більш складний, гібридний характер, так як повинна забезпечувати інформаційні потреби функціонального менеджменту для управління операційною діяльністю, та проектного менеджменту – для управління сталим розвитком підприємств.

Управління проектами – специфічна галузь менеджменту, яка визнається новою формою організаційної культури і технології управління, з'явилася в нашій країні відносно нещодавно. Не вдаючись до полеміки щодо визначення його сутності та назви («проектний менеджмент, управління проектами»), звернемося до німецького стандарту DIN 69901, згідно з яким проектний менеджмент – це сукупність завдань, організації, методів і засобів управління для реалізації проекту. Іншими словами управління проектами визначають як процес управління командою і ресурсами проекту за допомогою специфічних методів, завдяки яким проект завершується успішно і досягає своєї мети [2, с. 22].

Домінуючою точкою зору серед фахівців є наявність суттєвих відмінностей управління проектами від традиційного функціонального менеджменту. До складу основних характерних рис проектного менеджменту відносять наступні:

- формування методології управління проектами на основі комплексу професійних систем знань, базовими з яких є «Project Management Body of Knowledge» (PMBOK), «IPMA Competence Baseline» – ICB, «A Guidebook of Project and Program Management for Enterprise Innovation» – P2M, що обумовлює стандартизацію управління проектною діяльністю [5, с. 40–52];

- спрямування методології проектного управління підприємством на постійний, сталий розвиток організаційних структур, що відповідає вимогам нової концепції «збереження через стійкий розвиток», яка прийшла на зміну старої парадигми «спочатку збереження потім розвиток» [6, с. 170];

- інваріантність до конкретної предметної області [6, с. 175], що дозволяє використовувати проектне управління не тільки в практиці підприємств різних видів діяльності (промисловість, медицина, фармакологія, сільське господарство, будівництво, архітектура), а й суб'єктів державного сектору економіки;

- широке використання процесних методів управління до будь-яких за видом, масштабом або складністю проектів [6, с. 173], що забезпечує успішність управління завдяки динамічній поведінці і більш гнучкому реагуванню на зовнішні і внутрішні зміни, орієнтації на кінцевий продукт, надання клієнтові якісного продукту в стислі терміни і з мінімальними витратами [2, с. 30];

- орієнтація управління проектами на дотримання чітких параметрів за обсягом, часом, якістю, фінансами, матеріальними і трудовими ресурсами;

- удосконалення організаційної структури управління, методів провадження управлінської діяльності та функціональних обов'язків проект-менеджерів та ін.

Вважаємо, що гармонійне інтегрування процесної і проектної управлінських концепцій дозволяє не тільки об'єднати їх переваги, а й спричиняє значний вплив на зміст і теоретичні основи управлінського обліку проектно-орієнтованих підприємств, а саме: визначають місце і статус проектного управлінського обліку; складну систему об'єктів та завдань на основі декомпозиції груп процесів і об'єктів управління.

Філософія проектного управління заснована на твердженні, що успішна реалізація будь-якого проекту передбачає наявність активів процесів, до яких відносять усталені формальні та неформальні процедури, плани, правила, розпорядження, а також накопичений досвід, знання, найкращі практики управління, які зафіксовані в корпоративних інформаційних базах даних/знань і у досвіді персоналу

організації [7]. Організаційно-методична модель проектного управлінського обліку є результатом накопиченого унікального професійного досвіду, що дозволяє віднести її до активів процесів проектно-орієнтованого підприємства. Відповідно система управлінського обліку може бути як обмежувальним чинником управління проектами, так і фактором зростання їх вартості, що підсилює його роль в системі проектного менеджменту.

Важливим аспектом теорії управлінського обліку є визначення його об'єктів. За традиційними підходами основні об'єкти управлінського обліку – витрати і доходи – диференціюють в розрізі видів ресурсів і господарських процесів підприємств, що цілком відповідає усталеному спрямуванню функціонального менеджменту на оптимізацію витрат. Застосування проектних методів управління на основі процесного підходу спричиняє розширення складу і виділення специфічних об'єктів управління: інтеграція в проект, зміст, терміни, вартість і якість проекту, людські ресурси, комунікації, закупівлі, ризики. Їх перелік відповідає групуванню процесів за 5 етапами проектного управління та 10 галузями знань за РМВоК. Згідно з теорією систем управління об'єкт управління повинен бути контрольованим і керованим, що забезпечується, перш за все, оперативною отриманою, релевантною інформацією, доступною за формою і достатньою за змістом для прийняття управлінських рішень. Зважаючи на це, пропонуємо систему об'єктів проектного управлінського обліку узгодити з об'єктами управління і розширити завдяки рівневій структурі (рис. 1).

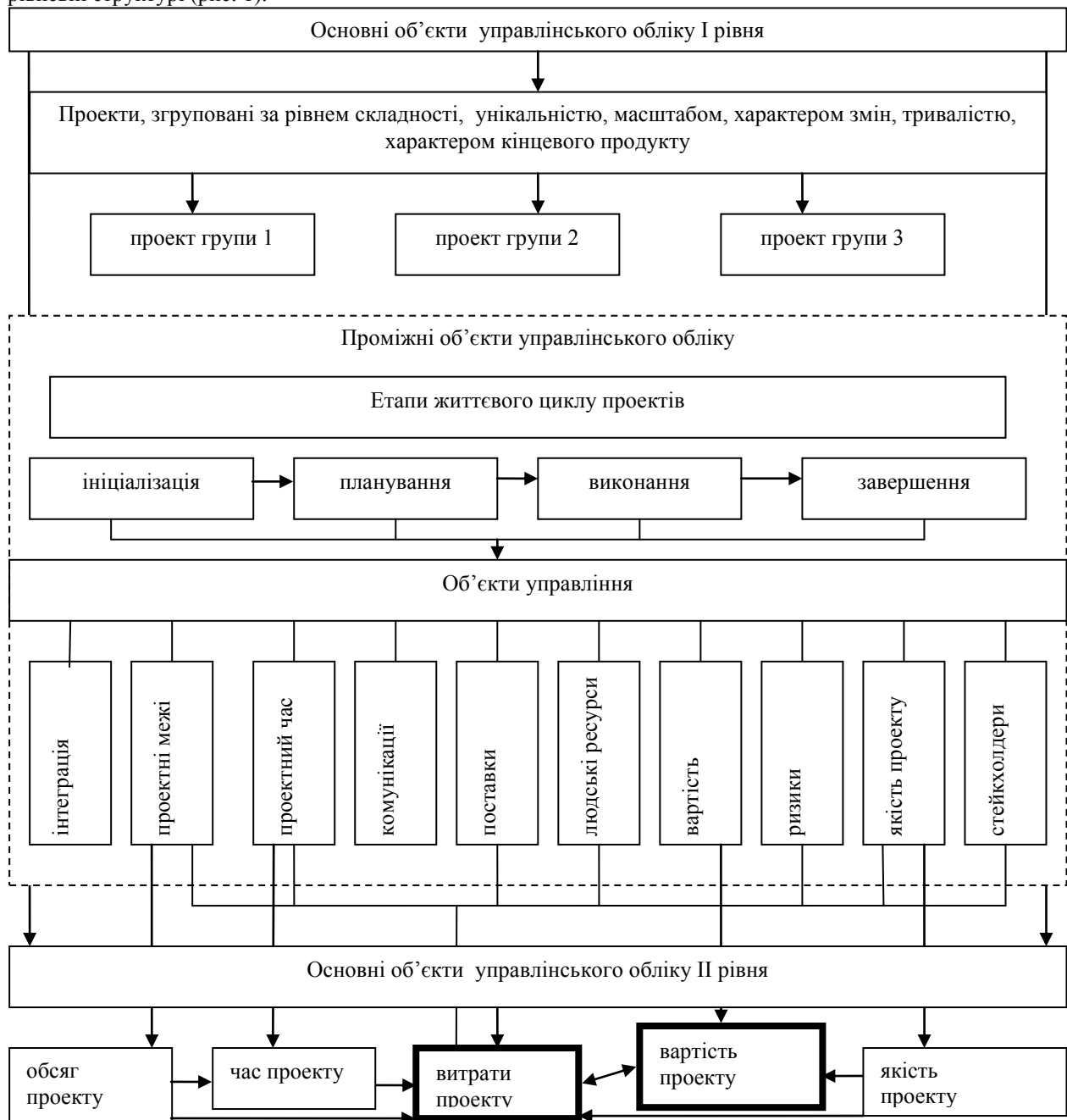

Рис. 1. Система об'єктів проектного управлінського обліку

Вважаємо, що така побудова системи об'єктів проектного управлінського обліку відповідає декомпозиції предметної області проектів та концепції процесного управління.

Організація обліку за визначеними об'єктами забезпечить отримання інформації про їх стан і зміни, надасть змогу визначити вплив основних чинників (обсягу, часу, якості проекту) на зміну базового бюджету проекту. Аналіз наведеного змісту управлінського обліку свідчить, що його головною предметною областю є галузь знань «Управління вартістю проекту» (за термінологією РМВОК®), яка інтегрує процеси планування, розробки бюджету і управління витратами для забезпечення виконання проекту в межах планового бюджету [7].

Завдання проектного управлінського обліку реалізуються в основному при виконанні «Групи процесів моніторингу і контролю», що дозволяє розширити їх зміст в розрізі груп процесів управління (рис. 2).

Наведена інтерпретація змісту завдань проектного управлінського обліку відбиває сутність його основної інформаційної функції та узгоджена із відповідними групами процесів проектного управління. Використання генерованою системою управлінського обліку інформації сприятиме «своєчасному корегуванню бюджету проекту, внесенню обґрунтованих змін, забезпеченню фінансових витрат в межах бюджету, проведенню моніторингу вартості проекту з метою виявлення і аналізу відхилень від базового плану вартості» [7].

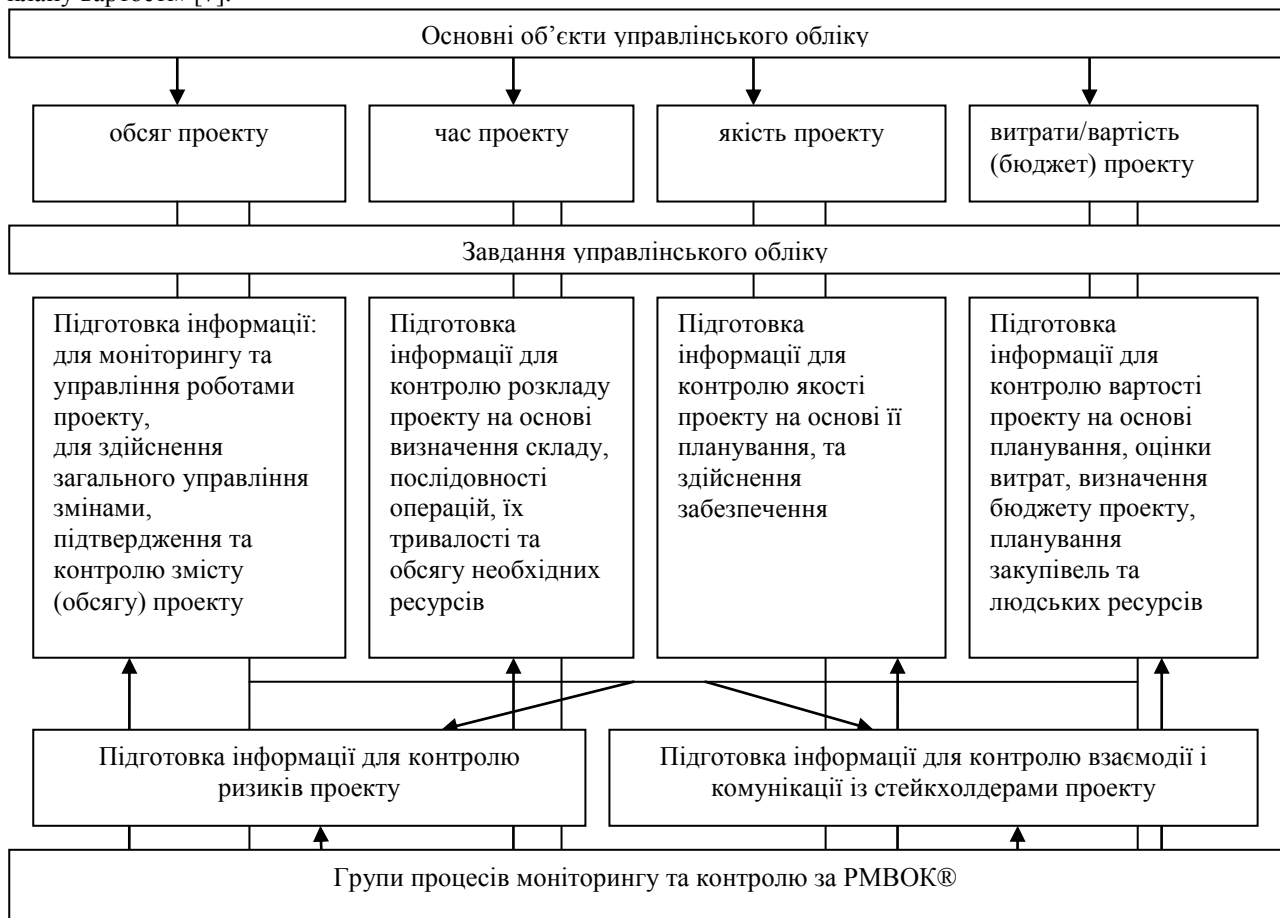

Рис. 2. Систематизація завдань проектного управлінського обліку за об'єктами та групами процесів моніторингу та контролю

Висновки. В сучасному бізнес-середовищі проектний метод є невід'ємним елементом системи управління підприємств та перспективним інструментом вирішення складних управлінських задач. Характерні риси проектів, універсальні властивості проектної діяльності та відмінності проектного менеджменту обумовлюють особливості статусу та теоретичних основ управлінського обліку проектно-орієнтованих підприємств.

Специфічною є і організаційно-методична модель проектного управлінського обліку, а саме: методи бюджетування проектів, декомпозиція центрів відповідальності з урахуванням типу організаційної структури управління, підходи до калькулювання продуктів проектів, врахування вимог стейкхолдерів до змісту управлінської звітності, які є метою подальшого дослідження.

Література

1. Пашкевич М. С. Проектно-орієнтоване калькулювання витрат в управлінському обліку для цілей управління сталим розвитком підприємств / М. С. Пашкевич // Бізнесінформ. – 2018. – № 5. – С. 255–260.

2. Управління проектами : навчальний посібник до вивчення дисципліни для магістрів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» спеціалізації: «Менеджмент і бізнес-адміністрування», «Менеджмент міжнародних проектів», «Менеджмент інновацій», «Логістика» / уклад. : Л. Є. Довгань, Г. А. Мохонько, І. П. Малик. – К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. – 420 с.
3. Марченко М. М. Сутнісна характеристика та типологія проектів розвитку підприємств / М. М. Марченко // Стратегія економічного розвитку України : зб. наук. пр. [редкол. : А. П. Наливайко (голов. ред.) та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2008. – Вип. 22–23. – С. 130–135.
4. Арчибальд Р. Управление высокотехнологичными программами и проектами / Р. Арчибальд ; [пер. с англ. Мамонтова Е. В. ; под ред. Баженова А. Д., Арефьева А. О.]. – М. : Компания АйТи; ДМК Пресс, 2004. – 472 с.
5. Креативные технологии управления проектами и программами : монография / Н. С. Бушуева, И. А. Бабаев, В. Б. Яковенко, Е. В. Гриша, С. В. Дзюба, А. С. Войтенко. – К. : «Саммит-Книга», 2010. – 768 с.
6. Павлова С. І. Проектно-орієнтовані організації як розвиток методів управління підприємством / С. І. Павлова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2016. – № 4. – С. 170–177.
7. Руководство к своду знаний по управлению проектами (Руководство РМВОК) : Американский национальный стандарт ANSI/PMI 99-j001-2010. – 4-е изд. – М., США : Project Management Institute, 2010. – 496 с.

References

1. Pashkevych M. S. Proektno-orientovane kalkuliuvannya vytrat v upravlinskomu obliku dlia tsilei upravlinnia stalym rozvytkom pidpriemstv / M. S. Pashkevych // Biznesinform. – 2018. – № 5. – С. 255–260.
2. Управління проектами : навчальні посібники до вивчення дисципліни для магістрів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» спеціалізації: «Менеджмент і бізнес-адміністрування», «Менеджмент міжнародних проектів», «Менеджмент інновацій», «Логістика» / уклад. : Л. Є. Довгань, Г. А. Мохонько, І. П. Малик. – К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. – 420 с.
3. Marchenko M. M. Sutnisna kharakterystyka ta typpolohiia proektiv rozvytku pidpriemstv / M. M. Marchenko // Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy : zb. nauk. pr. [redkol. : A. P. Nalyvaiko (holov. red.) ta in.]. – Kyiv : KNEU, 2008. – Vyp. 22–23. – S. 130–135.
4. Archibald R. Upravlenie vysokotekhnologichnymi programmami i proektami / R. Archibald ; [per. s angl. Mamontova E. V. ; pod red. Bazhenova A. D., Arefeva A. O.]. – M. : Kompaniya AjTi; DMK Press, 2004. – 472 s.
5. Kreativnye tehnologii upravleniya proektami i programmami : monografiya / N. S. Bushueva, I. A. Babaev, V. B. Yakovenko, E. V. Grisha, S. V. Dzyuba, A. S. Vojtenko. – K. : «Sammit-Kniga», 2010. – 768 s.
6. Pavlova S. I. Proektno-orientovani orhanizatsii yak rozvytok metodiv upravlinnia pidpriemstvom / S. I. Pavlova // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky. – 2016. – № 4. – S. 170–177.
7. Руководство к своду знаний по управлению проектами (Руководство РМВОК) : Американский национальный стандарт ANSI/PMI 99-j001-2010. – 4-е изд. – М., США : Project Management Institute, 2010. – 496 с.

Рецензія/Peer review : 17.02.2019

Надрукована/Printed : 08.04.2019
Рецензент: д.е.н., проф. Корчевська Л. О.